

3-1-18

ལེན་བཅོ་བརྒྱད་པ། གཤམ་ཚད་གསོ་བ།

ГЛАВА 18 ЛЕЧЕНИЕ СКРЫТОГО ЖАРА

དེ་ནས་དྲང་ཐོང་རིག་པའི་ཡེ་ཤེས་ལ། དྲང་ཐོང་ཡིད་ལས་སྐྱེས་ཀྱིས་འདི་སྐད་ལྟས། ཚ་བ་གཤམ་པའི་རྒྱ་རྒྱུན་ངོ་བོ་གང་། གཤམ་པའི་ཚ་བའི་མིང་དུ་ཅི་ཕྱིར་བཏགས། དབྱེ་བ་ཏགས་དང་བཅོས་ཐབས་བཤད་དུ་གསོལ།

Then Sage Yidlay Kye made this request to Sage Rigpai Yeshe, "What are the causes, conditions, nature, classification, treatment methods, and signs and symptoms of hidden hot disorders? Why is it termed 'hidden hot disorder'? Please explain."

Затем мудрец-риши Йиле Кье (*yid las skyed*) обратился с такими словами к мудрецу-риши Ригпей Еше (*rig pa'i ye shes*): «Каковы же причины, условия, природа скрытого жара (*tsha ba gab pa*)? Почему ему дано такое название? Каковы его разновидности, их симптомы и методы лечения? Пожалуйста, расскажите!».

དེ་སྐད་ལྟས་པའི་དོན་ལ་ལན་གསུངས་པ། གཤམ་པའི་ཚ་བའི་རྒྱ་ནི་གང་ལྟར། །

Having been thus requested, the Master replied, "The causes of hidden hot disorder are cold and *rlung*.

На тему этой просьбы был такой ответ: «1 Причина скрытого жара - это холод и лунг.

དེ་ལ་རྒྱུན་གསུམ་རང་བཞིན་གཤམ་པ་དང་། གནས་ཀྱིས་གཤམ་དང་རྒྱུན་གྱིས་གཤམ་པའོ། །

And the three conditions responsible for the development of hidden disorders are development of their own accord, location of the disorder, and conditional factors.

2 А условий три: скрытый по своей природе; скрытый из-за места и скрытый из-за внешних условий.

ཡུལ་དུས་རང་བཞིན་ན་ཚོད་ནད་ཁམས་ནྟམས། །གང་རྒྱང་ཅན་ལ་ཆ་བ་ཤན་བྱ་བྱང་། །དང་པོ་རང་གནས་བད་རྒྱང་འོག་ཏུ་
གས། །དེ་ཕྱིར་རང་བཞིན་ཡེ་ནས་གས་ཅེས་བྱ།

When a mild hot disorder occurs in a person with cold-*rlung* dominance and is influenced by factors such as a *rlung*-promoting place, season, body constitution, age and nature of the disorder, the disorder initially hides in its own location under *bad kan* and *rlung*. For this reason, the condition is called 'hot disorder hidden due to development of its own accord.'

2.1 Небольшой жар (*'tsha ba phran bu*), возникший в условиях преобладания холода лунг в местности, сезоне, телосложении, возрасте и области болезни, с самого начала скрывается на своём месте под бекен и лунг.

གནས་ཀྱིས་གས་བ་པོ་མཁལ་སྒྲིང་དང་གསུམ། །ཆ་བ་ལྷགས་ཀྱང་གང་རྒྱང་གནས་ཡིན་པས། །ཆ་བ་གཏིང་གས་བྱི་ཏྟགས་གང་
རྒྱང་སྟོན། །

Hot disorder hidden due to location of the disorder is a condition in which a hot disorder infiltrates into the stomach, kidneys and heart, and because these are the locations of cold-*rlung*, the hot disorder remains hidden in depth and shows the signs and symptoms of cold-*rlung* disorders.

2.2 Скрытый из-за места. Хотя в три органа: желудок, почки и сердце входит жар, но, поскольку это места холода и лунг, то жар скрывается на дне, а внешне показывает общие признаки холода лунг.

རྒྱུ་གྱིས་གཤམ་པ་མ་སྒྲིན་བཅོས་སྤྲས་དང་། །བད་ཀན་རི་ཐང་མཚམས་སུ་བཅུད་སྤྲས་པས། །གང་བའི་འག་དུ་ཚ་བ་གཤམ་པ་
ཡིན།།

Hot disorder hidden due to conditional factors is a condition in which premature treatment of an unripened hot disorder and early administration of a nutritious diet at the borderline of *bad kan* hides the hot disorder under the cold disorder.

2.3 Скрытый из-за внешних условий. Это, когда из-за раннего начала лечения незрелого жара или раннего пресечения границы горы и равнины бекен, жар скрылся под холодом.

གཤམ་པའི་ཚ་བ་སྤྲས་པའི་མེ་དང་འདྲ། །གང་རྒྱང་གཉིས་ཀྱིས་ཚ་བའི་མགོ་བྱེབས་པས། །བད་རྒྱང་འག་དུ་ཚ་བ་རྟགས་བག་ལ་
ཉལ།།

The hidden hot disorder, which is like a hidden fire, does not show its signs and symptoms as it is fully covered with cold and *lung* disorders.

3 Скрытый жар похож на спрятанный огонь. Поскольку холод и лунг вдвоём накрывают голову жара, то его признаки подспудно живут под бекен и лунг .

སྤྱི་གང་ནང་ན་ཚ་བས་གཤམ་ཅེས་བྱ།།

The condition is called 'hidden hot disorder' because there is a hot disorder hidden within the outward appearance of a cold disorder.

4 [Состояние], когда внешне - холод, а внутри - жар, называется «скрытым [жаром]».

དབྱེ་བ་སྤྱི་དང་བྱེ་བྲག་རྣམ་པ་གཉིས།།

Hidden hot disorder can be classified into two types: general and specific.

5 Классификация. Есть два подразделения: в общем и в частности.

སྤྱི་ལ་ཚ་སྟོབས་ཅན་དང་གང་སྟོབས་ཅན།།

The general types of hidden hot disorder are hot-dominant disorder and cold-dominant disorder.

5.1 В общем - [болезнь] с силой жара (*tsha stobs can*) и [болезнь] с силой холода (*grang stobs can*).

བྱེ་བྲག་སྒྲིང་ལ་ཚ་བ་གས་པ་དང་། །ཕོ་བར་གས་དང་མཁལ་མར་གས་པའོ།།

The specific types of hidden disorder are of three subtypes: hot disorder hidden in the heart, hot disorder hidden in the stomach, and hot disorder hidden in the kidneys.

5.2 В частности: скрытый жар в сердце, скрытый в желудке и скрытый в почках.

བརྟག་ཐབས་བཞི་སྟེ་རྟགས་ལ་ནད་ངོས་བཟུང་། །རྩ་ཆུས་མཚང་འབྱུག་ཏར་གྱིས་ཕྱགས་བཅལ་ཏེ། །ཟས་དང་སྒྲན་གྱིས་མགོ་
ཕུར་བཤུ་བར་བྱ།།

The four diagnostic methods used in hidden hot disorder are diagnosing the disorder on the basis of signs and symptoms, acquiring information through pulse and urine examination, determining the location of the disorder by means of venesection, and uncovering the disorder with diet and medicine.

6 Методов исследования – четыре: распознавание болезни по симптомам; исправление недостатков по пульсу и моче; сокровенный поиск по кровопусканию; с помощью питания и лекарств, срывающих покров с головы.

རྟགས་གྱིས་ངོས་བཟུང་སྟེ་དང་བྱེ་བྲག་གཉིས། །

Diagnosis based on signs and symptoms is classified into two types: general and specific.

6.1 Распознавание по признакам, тут есть две [категории]: в общем и в частности.

མྱེ་ལ་ཚ་སྟོབས་ཅན་དང་གང་སྟོབས་ཅན།།

The general types are hot-dominant disorder and cold-dominant disorder.

6.1.1 В общем - [болезнь] с силой жара (*tsha stobs can*) и [болезнь] с силой холода (*grang stobs can*).

ཚ་སྟོབས་ཅན་དེ་རྩ་དབངས་དམར་ལ་གྱིས། རྒྱ་མདོག་དམར་ལ་ཕྲག་དཀའ་ཤེས་པ་ལྟེ། རྩ་སྐྱམ་གཉིད་ལོག་རྩིས་ལ་ཁ་ལྟེ་
སྒྲམ། ཁ་ཁ་དང་ག་མི་བདེ་སྐབས་སུ་རྩལ། ལྷས་ལྟེ་མིག་དམར་མགོ་ལྟེ་སྒྲ་ཁག་འཇག་ རྩལ་གཉིད་རྩལ་ལ་ཉིན་གཉིད་ཆེ་བ་
དང་། མེ་ཉིས་ལོག་ན་ཁམས་ལྟེ་གྱེན་ལ་ངལ། བསིལ་དྲགས་དྲོས་དྲགས་གཉིས་ཀ་གཞོད་པར་ཚོར། །

A hot-dominant hidden disorder is characterized by a low and twisted pulse, reddish urine with difficult transformation, mental heaviness, oily face, dry tongue and mouth after sleeping, a bitter taste in the mouth, loss of appetite, occasional sweating, heaviness of the body, red eyes, a feeling of heaviness in the head, nosebleeds, less sleep at night, excessive sleep during the daytime, a feeling of heaviness when exposed to sun and fire heat, difficulty climbing, and exacerbation of the disorder due to extreme hot and cold conditions.

При [болезни] с силой жара пульс будет внизу (*dpangs dma'*) напряжённым (*grims*), моча красной, меняться с трудом, думать тяжело, лицо маслянистое, сухость во рту после сна, во рту горечь, аппетит плохой, временами потливость, тяжесть в теле, глаза красные, голова тяжёлая, из носа течёт кровь, вечером сон плохой, а днем - сильная сонливость, у огня или на солнце в теле тяжесть, при подъёме вверх устаёт, ощущает ухудшение от обоих - и слишком охлаждающего, и слишком согревающего.

གང་སྟོབས་ཅན་དེ་རྩ་རྒྱད་བྱིང་ལ་བུལ། རྒྱ་ཕྲ་ཕྲག་ཏུ་མི་འདོད་གདོང་བ་སྒྱ། ལྷས་གྱོང་དང་ག་མི་བདེ་སྒྲ་རྩལ་ཤེས་པ་
བྱིང་ལ་ཟས་སྒྱོད་དོན་འཕྲོད།

A cold-dominant hidden disorder is characterized by a sunken and slow pulse, bluish urine with difficult transformation, pale face, body stiffness, loss of appetite, runny nose,

dullness, and amelioration of the condition on entertaining a warm-natured diet and lifestyle.

При [болезни] с силой холода пульс будет глубоким (*bying*) и медленным (*bul*), моча голубоватая и не меняется, лицо бледное, в теле скованность, аппетит плохой, текут сопли, сознание притуплённое, подходят согревающая пища и образ жизни.

བྱེ་བྲག་སྒྲིང་ལ་གཤམ་ན་སེན་མོ་དཀར། |སྔོན་ལ་གཉིད་ཡེར་ཉིན་མོ་གྲིབ་མ་སྟེག། |བྲང་རྒྱབ་གདོང་པ་སྲིན་ཐོར་རྒྱན་མི་
ཆད། |ཆང་འཁུངས་རྩིས་ལ་དྲན་པ་མི་གསལ་འཕྱོ། |

Specifically, if the disorder is hidden in the heart, it is characterized by whitish nails, loss of sleep at dusk, a desire to rest in the shade during the daytime, persistent acne around the chest, back and face, and after consumption of *chang*, unclear memory, and mental restlessness.

6.1.2 Частные. Если скрылся в сердце — ногти будут белыми, по вечерам бессонница, днём [больной] прячется в тень; на спине, груди и лице не проходящая угревая сыпь (*srin thor*), после выпивания чанга - ухудшается память, [ум] неспокоен.

ཕོ་བར་གཤམ་ན་ཆ་གྲང་གཉིས་ཀ་གཞོད། |བྱུང་པར་དྲོད་དྲགས་ཕུར་པ་བཙུགས་ལྟར་ན། |གསར་ཤ་མི་འཕྲོད་ཟས་སྒྲིམ་དྲོ་
འཇམ་པན། |

If the disorder is hidden in the stomach, the condition worsens on overexposure to both hot-natured and cold-natured conditions. Extremely warm-natured conditions in particular inflict pain as if stabbed with a dagger. Intake of fresh meat is unfavorable, while warm-natured and smooth-natured diets are favorable.

Если скрылся в желудке — вредят оба и холодное, и горячее, особенно от слишком согревающего болит так, как будто гвоздь воткнули. Свежее мясо не подходит, но еда и питье в тёплом виде помогают.

མཁལ་མར་གཤམ་ན་ཟགས་ཚུ་ཁྱེད་ཏུ་འབྱུང་། །ཆང་འབྱུངས་འགོ་འདུག་རྗེས་ལ་རྒྱུ་བ་བྱི། །མཁལ་ཚ་གར་ཁྱིད་ས་ནས་གཟེར་
རམ་ན། །

If the disorder is hidden in the kidneys, it is characterized by bloody urine, heaviness of the feet after drinking *chang*, walking and sitting, and severe pain inflicted on the pathways of the renal channels.

Если скрылся в почках, в моче появляется кровь, после выпивания чанга, хождения и сидения - в ногах чувство тяжести и сильные боли по ходу каналов почек.

དེ་ལྟར་ནད་ཀྱི་རྟགས་ལ་ཐེ་ཚོམ་ན། །རྩ་དང་ཚུ་ཡི་སྒོ་ནས་མཆང་འབྱུང་། །རྩ་རྒྱུད་མ་ངེས་ཅི་ལྟར་འདུག་ཀྱང་བྱུང་། །གཏིང་ན་
ཚུང་བཤད་གྲིམས་ལ་མཁྲུང་བར་འོང་། །རྩ་མདོག་མ་ངེས་ཅི་ལྟར་འདུག་ཀྱང་ཀྱང་། །རྒྱངས་པ་སངས་བུལ་གྱི་ཡ་ལིང་གི་འོང་། །

If there is uncertainty about the signs and symptoms of the disorder, one must acquire further information by examining the pulse and urine. No matter how unidentifiable the nature of the pulse may be, it appears slightly twisted and taut in the depth. No matter how unidentifiable the color of the urine may be, the urinary steam disappears immediately and there is profuse *ku ya*.

6.2 Если при таких признаках всё же есть сомнения, [болезнь] выводят на свет с помощью пульса и мочи. Каким бы ни было биение пульса, но в глубине он ощущается слегка напряжённым (*grims*) и твёрдым (*mkhrang*). Каким бы ни был цвет мочи, но пар исчезает медленно и болтается осадок.

དེས་མ་རྟོགས་ན་གཏར་གྱིས་ཕུགས་འཚོལ་རྟེ། །སྟིང་ལ་གཤམ་ན་སྟོང་ག་གཏར་བས་གསལ། །ཕོ་བར་གཤམ་ན་རྩ་བྱུང་གཏར་བས་
ཤེས། །མཁལ་མར་གཤམ་ན་བྱིན་གཞུག་གཏར་བས་གསལ། །ལུས་སྦྱིར་གཤམ་ན་གསུམ་ག་གཏར་བར་བྱའོ། །རྩ་ག་མཁྲིས་ཕུགས་
གཡའ་ཆགས་ན་གཤམ་བར་ངེས། །

If one fails to diagnose the disorder through pulse and urine examination, determine the location of the disorder by performing venesection. If the disorder is hidden in the heart, it can be detected by venesecting *snod ka*; if it is hidden in the stomach, it can be detected by venesecting *ru thung*; and if it is hidden in the kidneys, it can be detected by

venesecting *byin gzhus*. If the disorder is hidden in the body in general, all the above three bloodletting points should be venesected. If there is formation of pus, *mkhris pa*, and tarnish in the withdrawn blood, it confirms a hidden disorder.

6.3 Если и это не помогло понять, нужен сокровенный поиск по кровопусканию. Если скрылся в сердце, это прояснит кровопускание из *snod ka*; если скрылся в желудке — узнают по венесекции *ru thung*, если в почках — по кровопусканию из *byin gzhus*, а если во всем теле — нужно выпустить кровь из всех трёх. Если в ней будут гной, желчь или [нечто похожее] на ржавчину — это наверняка скрытый [жар].

ངེས་ཤིང་མ་སྒྲིམ་ཟས་སྒྲན་མགོ་ཕུར་བཤུ། །

If this fails to achieve a conclusive diagnosis, uncover the disorder with diet and medicine.

6.4 Если и это не дало уверенности, нужно «сорвать покров с головы» с помощью питания и лекарств.

དང་པོ་ཁ་ཟས་རྩོད་བཅུད་ཕྱོགས་གཅིག་བསྐྱེན། ། རྩོག་མར་གང་བ་ཞི་བས་བདེར་མངོན་ཞིང་། ། བར་དུ་ཕན་དང་གཞིན་པ་
གང་ཡང་མེད། ། མཇུག་དུ་གཏིང་ཚད་སླེབ་ནས་གཞིན་པར་ཚོར། །

First, administer warm-natured and nutritious diets for a certain period of time. Initially, patients will feel better as the cold disorder subsides, then they will feel no difference—neither better nor worse and finally, they will feel worse as the remedy hits the deep-seated hot disorder.

6.4.1 Сначала назначают каждый раз только согревающую и питательную пищу, что на первых порах успокоит холод, и будет явно лучше, затем от неё не будет ни пользы, ни вреда, в конце больной почувствует ухудшение — это из глубины выходит жар.

དེ་རྗེས་སྒྲན་གྱིས་མགོ་ཕུར་བཤུ་བ་ནི། །

Then, uncovering the disorder with medicine is as follows.

6.4.2 Далее - «срывание покрыва с головы» с помощью лекарств.

སྤྱི་ཅན་གཞན་ཅུ་གང་བདེ་བྱེད་སྒྱུར། ཁེ་འབྲུ་བཞི་པས་བད་རྒྱུད་མགོ་ཕུར་བཤུ། ཁྱུར་ཀུམ་ཅུ་གང་ལྷན་ཆ་བ་འཛོམས། །

The general method of uncovering a hidden disorder involves administering *cu gang bde byed* compound and *se 'bru bzhi pa* compound to remove the *bad kan* and *rlung* disorders, and *gur kum*, *cu gang*, and *utpal* to eliminate the hot disorder.

В общем, при скрытом жаре дают состав *cu gang bde byed*, срывают с головы покров бекен и лунг с помощью *se 'bru bzhi pa*, а с помощью *gur kum*, *cu gang* и *utpal* уничтожают жар.

ཁྱུད་པར་སྣ་ཁྲིད་ནང་ཡན་སྤྱགས་འཛོལ་གསུམ། །

The specific method of uncovering hidden hot disorders is the use of three medicinal agents: guide (*sna khrid*), informer (*nang yan*), and seeker (*phugs 'tshol*).

В частности же используют тройку: «проводник» (*sna khrid*), «осведомитель» (*nang yan*) и «поисковик» (*phugs 'tshol*).

རང་གནས་སྣ་ཁྲིད་བཟང་པོ་གསུམ་པོ་ལ། ཁྱུད་ཡན་ཀུམ་ལ་བི་བི་ལིང་གིས་བྱེད། སྤྱགས་འཛོལ་གཙོ་བོ་ཙན་དན་གི་ཤི་
དང་། ཁྱུར་ཀུམ་གསུམ་ལ་འཁོར་གྱིས་ཁ་སྒྱུར་བ། ཁྲིད་ལ་ཏཱ་ཏྲ་ཐོས་དཀར་ཨ་ག་ཏཱ། ཁམལ་མར་བྲག་འུན་སྒྲ་ཆི་ཨ་ཏཱ་ར། རོ་
བར་བོང་ང་དཀར་པོ་ལི་ག་དུར། བྲག་འུན་གསེར་གྱི་མེ་ཏྲོག་ཀ་ར་སྒྱུར། བྱན་སྒྱུངས་ཆུ་ཚན་འཕུལ་ཏེ་བྲིད་ལ་བཏང་། །

Prepare a medicinal compound using *bzang po gsum* (three superlative medicines) as a medicinal guide in accordance with the location of the disorder, *pi pi ling* as an informer, and *tsan dan*, *gi wam*, and *gur kum* as the three principal medicinal seekers, together with addition of *ka ra* (white sugar). For treating disorders hidden in the heart, add *ru rta*, *spos dkar*, and *a ga ru*, for disorders hidden in the kidneys, add *brag zhun*, *gla rtsi*, and *a ru ra*; and for treating disorders hidden in the stomach, add *bong nga dkar po*, *li ga dur*, *brag zhun*, and *gser gyi me tog*. Administer small doses of the compound at an increasing rate with hot boiled water.

К *bzang po gsum* (трём хорошим) как «проводникам» к собственному месту болезни, с *pi pi ling* - «осведомителем» во всех случаях, добавляют «поисковика», главной частью которого будут *tsan dan*, *gi wam* и *gur kum*, а направляющей свитой: для сердца - *ru rta*, *spas dkar* и *a ga ru*; для почек - *brag zhun*, *gla rtsi* и *a ru ra*; для желудка - *bong nga dkar po*, *li ga dur*, *brag zhun* и *gser gyi me tog* вместе с сахаром. Назначают его в малой дозе, но постоянно, запивать горячей водой.

དང་པོར་བད་རྒྱུད་ལ་ཕོག་མི་འཕྲོད་འདྲ། །བར་དུ་གང་བ་ཐལ་ནས་གཞོད་བ་མེད། །ཐ་མ་ཚ་བར་སླེབ་ནས་ཕན་བར་ཚོར། །དེ་
དག་གསུམ་འགྱུར་སྒྲན་གྱི་མན་ངག་ཡིན། །

In the beginning, the medicine seems unsuitable as it hits *bad kan* and *rlung*; afterward, the feeling of discomfort diminishes as the medicine crosses the cold region; and at the final stage, one feels benefited as it reaches the hot disorder. These three different therapeutic effects should be understood as special instructions provided by the medicine to aid in the diagnosis.

Сначала, когда оно попадает в бекен и лунг, то как будто не подходит; в середине, когда оно минует холод, вредить перестанет; наконец, когда достигнет жара, чувствуется, что помогает. Эти три перемены - наставление [о том, как определить заболевание по действию] лекарства.

བཙུག་པོའི་ཐབས་ལ་སྦྱོར་དང་བྱི་བྲག་གཉིས། །

The treatment methods are classified into two types: general and specific.

7 В методах лечения есть два [подхода]: в общем и в частности.

སྦྱོར་ལ་བཙུག་པོའི་ཚུལ་དང་གཉེན་པོ་གཉིས།

The general methods of treatment are of two types: therapeutic principles and remedial measures.

7.1 В общем - две [категории]: принципы лечения и средства.

བཙུག་ལྟོ་དང་པོ་རྒྱ་ཆེན་ཕྱགས་སུ་གཞུགས། བར་དུ་དུང་ཁྱུ་རྒྱ་ཆེན་བྱེ་བ་དང་། རྩ་མ་མེ་ལྷག་ཆུ་ཡིས་བསད་ཆུ་ལ་གསུམ། །

The therapeutic principles involve three stages: the initial stage resembles tackling a burglar in the house, the middle stage resembles ventilating a house full of thick smoke, and the final stage resembles extinguishing embers by dousing them with cold water.

7.1.1 Принципы лечения. Их три: вначале «запустить грабителя в дом», в середине - «открыть заслонку дымохода», в конце - «затушить угли водой».

གཉིན་པོ་སྤྲོད་དུང་ཟས་དང་སྤྱོད་ལམ་བཞི། །

The four remedial measures are medicine, external therapies, diet, and lifestyle.

7.1.2 Средств лечения четыре: лекарства, процедуры, питание и образ жизни.

སྤྲོད་གྱིས་བཙུག་པ་ཐང་དང་བྱེ་མ་གཉིས། །

The two forms of medicinal treatments are decoctions and powders.

Исцеление лекарствами. Тут два [раздела]: отвары и порошки.

ཐང་སྤྱོད་འབྲས་བུ་གསུམ་དང་བ་ལེ་ཀ། རྩུ་ལྷ་སྒྲེ་རྩེ་ཏིག་ཏུ་བོང་ང་དཀར། ག་དུར་བ་ཤ་ཀ་ཡི་བསྐྱུས་གང་བཏང་། རྩ་པ་
ཁོང་གསོད་ཕྱིར་འཕུལ་ཁྲག་ངན་འབྱེད། །

Administer a cold decoction prepared from '*bras bu gsum* (three myrobalan fruits), *ba le ka*, *utpal*, *sle tres*, *tig ta*, *bong nga dkar po*, *ga dur*, and *ba sha ka* to pacify the hot disorder within the body as well as eliminate it from the body, and to segregate impure blood.

Отвар. Назначают в холодном виде сгущённый отвар из '*bras bu gsum* (трёх плодов), *ba le ka*, *utpal*, *sle tres*, *tig ta*, *bong nga dkar po*, *ga dur* и *ba sha ka*. Это уничтожает жар внутри и выпускает наружу, отделяя плохую кровь.

དེ་རྩེ་སྤྱོད་པ་ག་བྱར་ཨ་ག་བྱ། བསེལ་གསུམ་ཏིག་ཏུ་བོང་ང་ལེ་ག་དུར། ཀར་དཀར་པོའི་ཏུ་ལ་བསྐྱུས་ལ་བཏང་། གི་མི་ཙན་

དན་བསིལ་གསུམ་ཨ་ཅུ་ར། སྒྲ་ཚི་བོང་ང་དཀར་བོ་ཀ་ར་སྒྱར། བྱུར་ཀུམ་ཅུ་གང་ཉིག་ཏ་ཨ་ཅུ་ར། བྲག་ལྷན་ལྷུང་ལ་མཆོ་
ཆོགས་བ་ལེ་ཀ། ཀ་ར་སྒྱར་བ་ཆ་བ་རབ་འབྲིང་ཐ། སྒྲིང་མཁལ་ཕོ་བ་གནས་དང་སྒྱར་ཉི་བཞེན། ཡང་ན་གོང་གི་ནང་ཡན་
བཞག་བ་ཡི། སྒྲ་བྲིད་ཕྱགས་འཆོལ་སྒྱར་བས་ཆ་བ་འཕུལ། །

Thereafter, administer a medicinal powder prepared from *ga bur*, *a ga ru*, *bsil gsum* (three cool medicines), *tig ta*, *bong nga* and *li ga dur* with addition of *ka ra* (white sugar) as a medicinal vehicle to treat severe hot disorders and hot disorders of the heart; a medicinal powder prepared from *gi wam*, *tsan dan*, *bsil gsum* (three cool medicines), *a ru ra*, *gla rtsi*, and *bong nga dkar po* with addition of *ka ra* (white sugar) to treat moderate hot disorders and hot disorders of the kidneys; and a medicinal powder prepared from *gur kum*, *cu gang*, *tig ta*, *a ru ra*, *brag zhun*, *utpal*, *mtshe* nodes, and *ba le ka* with addition of *ka ra* (white sugar) to treat mild hot disorders and hot disorders of the stomach. The above-mentioned compound prepared from medicinal informer and seeker, with exclusion of medicinal guide, also eliminates the hot disorder from the body.

Затем порошки. Назначают состав из *ga bur*, *a ga ru*, *bsil gsum* (три охлаждающих), *tig ta*, *bong nga* и *li ga dur* верхом на коне белого сахара; состав из *gi wam*, *tsan dan*, *bsil gsum* (три охлаждающих), *a ru ra*, *gla rtsi*, *bong nga dkar po* вместе с сахаром и состав из *gur kum*, *cu gang*, *tig ta*, *a ru ra*, *brag zhun*, *utpal*, сочленений *mtshe* и *ba le ka* с сахаром - в соответствии с тем, является ли жар сильным, средним или слабым или находится ли в сердце, почках или в желудке. Или взяв вышеупомянутого «осведомителя» соединяют его с «проводником» и «поисковиком» - это выпускает жар.

ཁ་ཟས་འབྲས་དང་བ་ལང་ཤ་གསར་དང་། ཆག་ཆོ་མར་གསར་ཞོ་དཀྱགས་མཁལ་བས་སྒྱར། །

Recommend diets including rice, fresh meat from cattle, porridge made from fresh barley, fresh butter, and well-stirred curd wisely, in accordance with the condition of the disorder and the body.

Искусно составляют схему питания, включающую рис, свежую говядину, дроблёный ячмень, свежее масло, взбитый йогурт.

སྒྲིང་ལམ་བསིལ་གནས་དལ་འདུག་གཉིད་མི་ལོག་ ཁྲེ་ཡིས་ཆ་བ་ཁོང་ནས་ཕྱིར་འཕུལ་ཏེ། །

Recommend a lifestyle that includes relaxing in a cool place without falling asleep. This eliminates the hot disorder from the body.

Образ жизни: быть в прохладе, покое и спать мало. Этим выпускают жар изнутри наружу.

གོག་ཚང་བཞིག་འདྲ་ཕྱི་ཚད་སྐྱེས་པ་ན། དབྱེད་དུ་གང་རྒྱས་ཅ་གཏར་བཤལ་གྱིས་སྦྱང་། ཁུས་བབས་བདུད་ཅི་ལྡེ་ལྷངས་
ལུམས་བྱ། ཤལ་དང་ལྷགས་ལ་བབ་བ་རྩལ་དུ་དབྱུང་། ཁལ་ལ་མ་ནང་ཅར་བབས་ན་ཅ་ནས་སྦྱང་། དྲི་དག་ཚ་བ་རང་སར་
དབྱུང་བ་སྟེ། ཁུ་བ་འབྱེམས་ལ་རྒྱ་སྐར་འབྱེད་བཞིན་ནོ། །

If fever rises prominently in the same manner as a huge number of ants emerging on demolition of their nest, treat the disorder by venesection veins related to the affected part of the body and evacuating the disorder by means of purgation. If the disorder affects the bone, perform a steam bath prepared from the five nectars; if it affects the muscles and skin, eliminate the disorder through sweating, and if the kidneys and internal channels are affected, evacuate the disorder through the channels. Evacuating hot disorders from their locations with these external therapies is similar to ventilating a house full of dense smoke.

Если жар полезет наружу, как муравьи из разрушенного муравейника, применяют процедуры: кровопускание из увеличенных сосудов, вычищение слабительными, при попадании в кости - нужно сделать паровую ванну «пяти амрит»; при попадании в мышцы и кожу - вывести с потом; при попадании во внутренние сосуды почек - очистить сосуды. Это выведет жар со своего места, подобно клубам дыма через открытую заслонку.

ཐ་མར་ཚད་གཞུག་མ་ཐོན་རོ་མ་ལས། རྒྱེན་དང་ཕྱད་ན་མེ་ལྷག་སྦྱ་བ་འདྲ། དྲི་ཕྱིར་གི་མི་ཚན་དན་བསེལ་གསུམ་དང་། ཤིང་
མངར་རྒྱན་འབྱུང་རྒྱ་ཏི་པི་པི་ལིང་། ཁེ་འབྱུ་ཤིང་ཚ་ཀ་ར་སྦྱར་བ་ཡིས། ཤོ་བའི་མེ་གསོ་ཚ་བའི་ལྷག་མ་འདོན། བལ་ཚེའི་རྒྱ་
ལུམས་ཏིག་ཏའི་སྒྲན་མར་སྦྱར། ཚད་ལྷག་མེད་པའི་རྟགས་ཐོབ་ཁ་ཟས་སྒོད། དྲི་རྗེས་བྱེ་བྲག་གང་བབས་གསང་ཁ་བསྐྱུ། །

Lastly, when a remnant of hot disorder remains in the body and comes into contact with conditional factors, the effect can be similar to a spark that burns a heap of *spra ba* immediately. Therefore, administer a compound prepared from *gi wam*, *tsan dan*, *bsil gsum* (three cool medicines), *shing mngar*, *rgun 'brum*, *dza ti*, *pi pi ling*, *se 'bru*, *shing*

tsha, and *ka ra* (white sugar) to restore the digestive heat and expel the remnant of hot disorder. Perform a medicinal bath made from lanolin and administer *tig ta* medicinal butter. When the condition returns to normalcy and shows no signs or symptoms of hot disorder remnants, recommend intake of food without restriction. Thereafter, perform moxibustion on the points of the specifically affected areas.

В конце, если остатки жара не вывести, эти угольки при столкновении с условиями будут как искра, попавшая на трут. Поэтому, соединив *gi wam*, *tsan dan*, *bsil gsum* (три охлаждающих), *shing mngar*, *rgun 'brum*, *dza ti*, *pi pi ling*, *se 'bru*, *shing tsha* и сахар, восстанавливают огонь желудка и выводят остатки жара, делают погружную ванну из шерстяного воска, готовят лечебное масло из *tig ta*. Получив признаки исчезновения остатков жара, снимают пищевые ограничения. Затем нужно закрыть тайные точки тех частных мест, куда попал [жар].

བྱེ་བྲག་སྒྲིང་ལ་ཚ་བ་གཤམ་བ་ལ། ལག་བྱར་ཅན་དན་དཀར་དམར་ཨ་ག་བྱ། བསེལ་གསུམ་རྩ་ཏི་ཞོ་ག་གེ་སར་དང་། ཨ་བྱ་ར་
དང་ཀ་ར་སྐྱར་ལ་བཏང་། རྩོད་སྒྲོ་བས་ཆུང་ན་ཅན་དན་དཀར་པོ་དང་། ལྷོ་ཁྲལ་རྒྱ་ག་གེ་སར་ཨ་བྱ་ར། རྩོ་ཏི་སྐྱ་བྱ་ཀ་ར་སྐྱར་
ལ་བཏང་། རྩི་ཆུང་སྒྲོད་ཀ་སྒྲེ་ཅ་ཐོང་ཅ་གཏར། རྩོ་བ་ཚམས་ནས་རུ་དབྱག་བྱུག་བདུན་བཞེག ལ་ཟས་བྱིས་ན་སྒྲིང་རྒྱང་
འབྱུག་པས་ན། ཨ་བྱ་ར་ཟས་སྒྲོད་འབྱས་གསུམ་སྐན་མར་སྐྱར། །

Specifically, to treat hot disorders hidden in the heart, administer a compound prepared from *ga bur*, *tsan dan dkar po*, *tsan dan dmar po*, *a ga ru*, *bsil gsum* (three cool medicines), *dza ti*, *zho sha*, *ge sar*, and *a ru ra* mixed with *ka ra* (white sugar). If the hot disorder is mild, administer a compound prepared from *tsan dan dkar po*, *utpal*, *na ga ge sar*, *a ru ra*, *dza ti*, and *skyu ru ra* mixed with *ka ra* (white sugar); perform venesection on *rtse chung*, *snod ka*, *lche rtsa*, and *thong rtsa*. After the fever subsides, apply moxibustion on the midpoint between the two nipples and on the sixth and seventh vertebrae. Prolonged restriction of food intake causes infiltration of a *rlung* disorder into the heart. Therefore, it is better to discontinue food restriction before this occurs; administer a medicinal butter compound prepared from *'bras bu gsum* (three myrobalan fruits).

7.2.1 В частности, если жар скрылся в сердце назначают состав из *ga bur*, *tsan dan dkar po*, *tsan dan dmar po*, *a ga ru*, *bsil gsum* (трёх охлаждающих), *dza ti*, *zho sha*, *ge sar* и *a ru ra* в смеси с сахаром. А если жар несильный, то состав из *tsan dan dkar*

po, utpal, na ga ge sar, a ru ra, dza ti и *skyu ru ra* в смеси с сахаром, делают кровопускание из *rtse chung, snod ka, lche rtsa, thong rtsa*. Когда жар будет подавлен - прижигают точки на груди между сосками, шестой и седьмой позвонки. Если запоздать с едой, лунг войдёт в сердце, поэтому снимать пищевые ограничения нужно заранее и готовить лечебное масло трёх плодов (*'bras gsum sman mar*).

ཕོ་བར་གཤམ་ན་སེའུ་ལྷ་པའམ། འདྲ་ལིས་བདུན་པས་ཕོ་བའི་གཞི་བཟུང་ལ། ལྷ་ར་ཀུམ་གསེར་གྱི་མེ་ཏྲི་ག་དུག་མོ་ལྷང་། བྲག་
ལྷན་དོམ་མཁའིས་ག་དུར་བ་ལེ་ཀ། ཀླ་ར་སྦྱར་བ་དགུང་གཉིས་བསྐྱེལ་གང་དབུལ། ཡང་ན་བདེ་བྱེད་ཆེན་པོ་དུས་བཞིར་
བཞེན། རྩ་ཐུང་སྡོད་ཀ་གཏར་ལ་(ཆུ་ཆུང་ཙུ་བ་བསྐྱེས་ལ་དུར་བྱིད་པི་ལིང་ཁ་ཚར་བཏབ་པའི་)ཐང་ཁྲུས་བྲ། ལ་ཟས་ཁྲུ་
རྒྱས་ལ་ཕོ་གསང་བསེག།

To treat hot disorders hidden in the stomach, administer *se 'bru Inga pa* or *da li bdun pa* to maintain the digestive heat; prepare a compound from *gur kum, gser gyi me tog, dug mo nyung, brag zhun, dom mkhris* (bear bile), *ga bur, ba le ka* and *ka ra* (white sugar), and administer it with cooled-boiled water at midnight and midday, or administer *bde byid chen po* compound four times a day. Venesect *ru thung* and *snod ka*, and perform purgation by administering a decoction made from the root of *chu chung*¹ with addition of *dur byed* and *pi pi ling*. After taking cool-natured and warm-natured foods in an alternate manner, apply moxibustion on the stomach points.

7.2.2 Если скрылся в желудке, то поддерживая его с помощью *se 'bru Inga pa* или *da li bdun pa*, в полдень и полночь назначают состав из *gur kum, gser gyi me tog, dug mo nyung, brag zhun, dom mkhris, ga bur, ba le ka* с сахаром, запивая охлажденным кипятком. Или четырежды в день прибегают к *bde byid chen po*. Сделав кровопускание из *ru hung* и *snod ka*, следует сделать очищение отваром (из *chu chung* с добавлением *dur byed* и *pi pi ling*). После приёма пищи «полосами», нужно прижечь точки желудка.

མཁའ་མར་གཤམ་ན་དམར་པོ་བཞི་ཐང་བཏབ་། བྱི་མ་ཙན་དན་གྲུར་ཀུམ་སྦྱེལ་དང་། ཏིག་ཏ་བྲག་ལྷན་ལྷག་ཆོར་ཨ་རུ་
ར། ཡང་ན་ཙན་དན་སྦྱ་ཙེ་ཨ་རུ་ར། སྦྱག་སྦྱེལ་ལེ་ཤི་གྲུར་ཀུམ་ཏིག་ཏ་དང་། འཇམ་འབྲས་ཀ་ར་སྦྱར་བཏབ་བྱིན་ལོང་

¹ Chhu chung is a synonym for Chhu tsa

གྲྭ་ལ། གཞིར་སར་སྤྱོད་པའི་བློ་བཟོས་པའི་བདུན་རྒྱུ་མཉམ་ཆེད་པོང་ཤེས་མཁལ་བྱུངས་གསོ། །རྩ་བ་ལྷ་ཕྱུར་ཚིགས་པ་
བརྩ་བཞི་བཅུག

To treat hot disorders hidden in the kidneys, administer *dm̄ar po bzhi thang* and a medicinal powder compound prepared from *tsan dan*, *gur kum*, *sug smel*, *tig ta*, *brag zhun*, *shug tsher*, *a ru ra*, and *ka ra* (white sugar), or a medicinal powder compound prepared from *tsan dan*, *gla rtsi*, *a ru ra*, *sug smel*, *li shi*, *gur kum*, *tig ta*, *'jam 'bras*, and *ka ra* (white sugar). Venesect *byin* and *long*, apply compresses made by boiling excrement from the *gla* (musk deer) in urine on aching areas. Thereafter, restore the kidneys by administering *sbrang chang* and *bong sha* (donkey meat). Prepare a medicinal butter from the five root medicines and apply moxibustion on the fourteenth vertebra.

7.2.3 Если скрылся в почках, дают отвар *dmar po bzhi thang* и порошок из *tsan dan*, *gur kum*, *sug smel*, *tig ta*, *brag zhun*, *shug tsher*, *a ru ra* или *tsan dan*, *gla rtsi*, *a ru ra*, *sug smel*, *li shi*, *gur kum*, *tig ta*, *'jam 'bras*, в смеси с сахаром, делают кровопускание из *byin* [*gzbug*] и *long* [*rtsa*], на места болей прикладывают компресс из катышков помёта кабарги (*gla ril*), сваренных в моче и в дальнейшем восстанавливают силу почек с помощью медового чанга (*sbrang chang*) и ослиатины. Готовят состав из пяти корней (*rtsa ba lnga*) и прижигают 14 позвонков.

དེ་ལྟར་གཤམ་པའི་ཆ་བ་རྣམ་པ་གསུམ། །ཆ་རྩེས་དྲོད་ཀྱིས་མ་བཅོས་གང་པར་རྩོག་ཅིས་གསུངས་སོ། །

If these three types of hidden hot disorders are not treated with warm-natured remedies after the hot disorder is treated, they will transform into cold disorder." Thus it was said.

7.2.4 Если последствия таких трёх видов скрытого жара не лечить согревающим, они обернутся холодом.» Так сказано.

བདུད་རྩི་སྤྱིང་པོ་ཡན་ལག་བརྒྱད་པ་གསང་བ་མན་ངག་གི་རྒྱུད་ལས་གཤམ་པའི་ཆ་བ་བཅས་པའི་ལུ་སྟེ་བཙེ་བརྒྱད་པའོ།

This is the eighteenth chapter, the "Treatment of Hidden Hot Disorder," from the Secret Quintessential Instructions on the Eight Branches of the Ambrosia Essence Tantra.

Это восемнадцатая глава «Лечение скрытого жара» из «Сущности амриты — восьмичленной тантры тайных наставлений».

Translation from Tibetan to English: Mentseekhang ©

перевод с тибетского на русский: Анастасия Теплякова